

Historian taloudellinen (materia- listinen) käsitys

(Jatkoa viime n:oon.)

Jumalallinen johdatusteoria

Päästyään kerran syntymään sai tämä käsite pian vallan ihmismielissä. Se vaikutti taaksepäin osoittaen kaiken muun alkusyyntä ja niinpä koko ihmiskunnan historia näyttäytyi vain jumalallisen toiminnan vaikutusalana. Alussa tämä käsite esiintyi kylläkin korkeassa muodossa. Jumalat olivat erillään ihmisistä, hyvänsuovina vaikutuksina pahansuovina voimina.

Ormudg ja Ahriman, jumalat ja perkeleet. Ne taistelivat omia taisteluitaan käyttäen ihmisiä leikkikaluluina ja välikappaleinaan tarkoituksiensa saavuttamiseksi. Taikka, ulkonaaisina johtajina, ohjasivat ihmiskohtaloita tarkoituksiensa taikka oikkujensa mukaan. Mitä milloinkin pitivät soveliaana ihmisen taikka itsensä menestykseksi. Tästä ovat saaneet alkunsa luonnonesineiden ja epäjumalan-kuvain palvelus, jumalaistarut, Homeron sankarirunot, Herodoton historiat, Kreikkalaisten murhenäytelmät, paikalliset ja valtion uskonnolliset menot. Emme yritäkään tässä olla mahdollisimman täsmällisiä. Ajatus on yksinkertaisesti se että tämä käsite jumalallisesta johdatuksesta ihmisasioissa puhdistui vähitellen raa'asta epäjumalan-palveluksesta yhden jumalan palvelukseen ja että sama käsite vielä tänäkin päivänä on täydessä voimassaan vallalla.

Jokaisessa kansassa ja jokaisella aikakaudella huomaamme tämän käsitteen vaikutuksen. Tunnetuin esimerkki meille kaikille on juutalaisten Jumalahallitus Vanhan Testamentin aikana. Juutalaiset esitetään silloin olleen valittu kansa, Jumalan välittömän ja erityisen huolenpidon alaisena. Valittujen välikappaleittensa ja palvelijoittensa Moseksen, Joshuan, tuomaritten, kuninkaitten ja profeettain kautta pelasti hän kansansa orjuudesta, johti sen erämaiden läpi Sinain vuorelle, jossa hän puhellen Moseksen kanssa kasvoista kasvoihin, antoi laintaulut ja Moseksen ja hänen seuraajiensa kautta perusti hän ja piti yllä Israelin kansan jumalahallituksen. Läpi koko tämän tarinan esitetään Israelin kansa alituisen enemmän taikka vähemmän Jumalan välittömän johdon alaisena. Ei kukaan uskovainen juutalainen tänäänkään yhtään epäile että ainakin Israelin kansan vaiheet ovat olleet jumalallisen johdatuksen alaisena, mikä sitten lie- neekin muitten kansain vaiheilla tarkoitus ja päämäärä. Luonnolli- sesti tällainen historian selitys levisi kaikkialle missä vain juutalais- ten uskonnolliset käsitteet olivat juurtuneet ihmismieliin. Niimpä ovatkin kristilliset ja muhamettiläiset kansat läpeensä tämän opin vallassa. Tämä käsitys elää kaikessa voimassaan koko sivistyneessä maailmassa.

Opinkappaleena on tässä jumalallisen johdatuksen teorialla ih- miskunnan historiassa vaikutuksensa kahdella eri alalla, uskon ja tiedon. Mitä uskon alaan tulee, niin on jokaisella ihmisellä vapaus ajatella että jumalallinen voima johtaa historian kulkua. Uskovai- selle onkin epäilemättä ihmiskunnan kirjavalla historialla jokin jär- jestys ja tarkoitus, jonka siihen sopiva ymmärrys täysin käsittää. Mutta uskovaisellahan "Jumala liikkuu salaisuudessa tehden ihmei- tä". Miksi, minkätähden, millä tavalla, sitä ei voida käsittää, sillä "Herran tiet ovat tutkimattomat", "pilvet ja pimeys ovat hänen valta- istuimensa". Otaksumisen mukaan on hän ylin ymmärrys, jonka toi- minta ja tarkoitukset ovat käsittämättömät mitä selvyyteen tulee. Voimme vain painaa päämme alas nöyrällä kunnioituksella, eihän meidän sovi kysellä. Ihmistiedon käytännöllisellä alalla on jumalal- lisen johdatuksen teoria historiassa peräti riittämätön. Sekavuus siinä jääpi meille sekavuudeksi yhä sittenkin vaikka uskoisimmekin että jollekin täydelliselle ymmärrykselle tämä sekavuus on täydelli- nen selvyys. Ja tähän tilaan täytyy meidän jättää tämä teoria. Usko saattanee viihdyttää sydäntä; se ei tarjoa meille mitään käytännöl- listä apua historian selittämiseksi.

Kun ihmiset kehittyivät yhä hienostuneemmiksi ymmärrykseltään niin useatkaan eivät saaneet tyydytystä jumalakäsitteestä äärettömän suurena olentona avaruuden ulkopuolella silloin tällöin sysäten sitä oikealle totalle, taikka juutalaisten uskon mukaan tuontuostakin selvittäen sotkeutuneita ihmisasioita. Tällainen käsitys näytti heistä jumalalliselle täydellisyydelle alentavaiselta. Luomakunta olisi tämän käsityksen mukaan vain joukko suuria erehdyksiä. Tästä johtui tuo hienostuneempi ja johdonmukaisempi käsitys että Jumala hallitsee ja johtaa koko aineellista ja henkistä avaruutta yleisten järkähtämättömien lakien kautta. Hänen tekonsa ovat alunpitäen täydelliset. Hän näkee kaikki asiat alusta alkaen. Hänen ei tarvitse, kuten jonkun vähäpätöisen käsityöläisen, kokeilla sitä ja tätä, korjailla yhtä ja paikkoilla toista eikä sovittelua työtänsä käytännöllisyyden mukaan. Ei tietäen edeltäpäin kaikki mahdollisuudet, suunnittelee hän tekonsa ja aikeensa siten että ne toteutuvat pettäjämmättömästi. Juuri niiden ominaisuuksien ja lakien nojalla, jotka hän itse on muodostellut. Hänen tahtonsa tapahtuu täydellisesti. Mutta Jumala on siveellinen täydellisyys, sentähden täytyy siveellisen lain vallita avaruudessa. Historiakin on läpeensä tämän siveellisen lain läp'tunkema. Siispä on meidän tutkittava historiaa oppiaksemme tuntemaan tämän siveellisen lain, jonka avulla vuorostaan itse historia tulee selväksi ja ymmärrettäväksi siveellisenä ja yleisenä lakina.

Meidän tarkoituksemme ei nytkään ole kumota näitä väitteitä. Kuten edellä niin sanomme nytkin että on olemassa uskon ala ja käytännöllinen tiedon ja järjen ala. Tennyson kuuluisassa teoksessaan "In Memoriam" on pohtinut koko tämän asian. Hänen sanoillaan: "Me voimme vain uskoa, emme voi tietää," "Ah, kuitenkin me luotamme siihen että jollakin tavoin kaikkien lopullinen päämäärä on hyvä," Ei mitään liiku tarkoituksettomin askelin", ja että löytyy "Yksi kaukainen jumalallinen tapaus, jonka johdosta kaikki liikkuu." Niin selvää selvempi on tämä "Yksi kaukainen jumalallinen tapaus" uskovaiselle että historian moninaisuus ei enää ole hänestä muotoa vaille, ilman tarkoitusta ja päämaalia, eikä siis ilman läpikäyvä selityskäsitetä.

Mutta tavalliselle ihmisymmärrykselle ovat siveellinen laki ja "yksi kaukainen jumalallinen tapaus" liian yleisiä ja hataroita. Eihän voi taistella sellaisilla aseilla. Jätelle jääpi ääretön joukko todellisia historiallisia tapahtumia yhtä selittämättömiksi, sovittelemattomiksi ja ristiriitaisiksi aivan kuin papit, filosofit ja runoilijat ei-

vät olisi koskaan tehneet mitään niin ylevää historian selitystä kuin Tennysonin runossaan "In Memoriam".

Voitaisiin tehdä selvää muistakin näiden kahden historian käsityksen asteista ja vivahteuksista, kuten "Kohtalosta", "Sallimuksesta", "Tapausten johdonmukaisesta kulusta" ja niin edespäin, mutta me siirrymme näennäisesti alempaan ja syrjäisempään aiheeseen ihmiseen itseensä.

Sillä, kuitenkin kaikkienkin, on ihminen — kurjinkin jäsen ihmiskunnassa — yliluonnollinen, melkein ihmeteko. Ihminen on jotenkuten tullut maailmaan. Järki, tunteet, omatunto, tahto, ovat jotenkuten täällä ajassa ja paikassa meillä kaikilla. Usein olette kuulleet ihmisen ylevyydestä ja arvosta. Usein olette kuulleet hänen eittämättömistä oikeuksistaan ja epäilemättä on useinkin, vääryyden ja julmuuden johdosta, vihanne herännyt, hermonne tärisnyyt, ohimenne tykittänyt, sydämenne jyskyttänyt, koko olemuksemme jyskyttänyt, koko olemuksemme ollut kuin siteissä kuten vangitun Salomon, ja silloin tuntenut todellisen ihmisarvon. Ihminen on jotenkuten olemassa. Mistä tämä ihmeellinen ihminen ja minkätähden? Haluaisitte tietää hänen elämänsä ja päämaailmansa.

Hegelin "Historian Filosofia."

Kääntykää siis Hegelin "Historian Filosofiaan", kehittyneimmän ymmärryksen mestariteokseen. Sanoo Hegel (Morris'in mukaan), "Ihmiskunnan historiassa näemme näytelmän, jossa kansakunnat ovat näyttelijöinä. Näytelmän aihe on ihmisluonne. Historian filosofia ottaa tämän näytelmän kokonaisuudessaan tarkastellakseen, saatuaan selville sen alkusyyt, keksien sen vaikuttimet, osoittaen sen merkityksen. Kehityksen todellinen aines on itse asiassa inhimillinen henki. Tämä henki, katsottuna oikean luontonsa valossa vapauden käsitteenä, tämä on ihmiskunnan historian tutkimuksen ainoa ja siis myös kehityksen johtava aate, samoin kuin, päinvastoin historialliset tapahtumat ovat katsottavat tämän aatteen tuloksina saaden ainoastaan siitä merkityksensä ja luonteensa. Ihmiskunnan historia on henkisen olemuksen kehittyminen täällä ajassa, samoin kuin luonto on jumalallisen aatteen kehittyminen avaruudessa; historia on edistystä vapauden tunnossa."

Kas siinä. Historian sekavuus on selvitetty, selityskaava saatu. "Historia on edistystä vapauden tunnossa", siis, päinvastoin, histo-

riallisia tapahtumia on pidettävä tämän aatteen tuloksina saaden ainoastaan siitä merkityksen ja luonteensa. Ettekö ymmärrä? Ottakaa tämä käsite vapaudesta ylhäisestä karskeudestaan jokapäiväisen elämän hikiseen temmellykseen. Selittäkää sen avulla miten ihmisen joutuu orjuuttamaan toista ihmistä läpi aikakausien; selittäkää sen avulla alku, jatko ja kasvu valtion, yhteiskunnann, lain, uskonnon hirmuvallalle. Selittäkää tämän aatteen avulla ihmiskunnan historian monipuolinen, monivärinen näytelmä kaikissa lukemattomissa kouraaantuntuvissa yksityiskohdissaan. Tyhmyyksiä. Tämä ase on kuin tyhjä ilma kädessä. Se on sama kuin jos edeltäpäin arvioisi jonkin kemiallisen aineyhdistyksen paljailta käsitteillä paikasta, ajasta, aineesta, liikunnosta, laista, matematiikasta, syystä ja seurauksesta. Aineellisten esineiden lait voidaan löytää ainoastaan tarkastamalla huolellisesti itse aineellisia esineitä. Lait ovat kokemusperäisiä johtopäätöksiä. Ihminen ja ihmiset eivät ole vähemmän todellisia kuin aineelliset esineetkään. Yhtä vähän voidaan laki lukea ihmiseen kuuluvaksi kuin aineellisiin esineisiin.

Hegelin kaava näyttää kylläkin yksinkertaiselta. On vain määrättävä yksi tarkoituserä taikka vaikutin riittäväksi taikka kyllin tärkeäksi. Lukekaa historiaa löytääksenne sieltä esimerkkejä, ja sitten selittäkää tämä vaikutin todelliseksi aikaansaavaksi voimaksi. Ja itse asiassa tätä samaa tapaa näyttää Hegel'kin käyttävän. Hän edellyttää joitakin ulkonaisia syitä vapauden tunnolle, siten tarkastelee hän historiaa, punoen sattuvia lausuntoita yhteen henkisestä, absoluuttisesta ja vapaudesta, koristellen niitä moninaisilla raamatullisilla lauseilla, jotka vain osoittavat miten hyvä Hegel oli keksimään lauseita.

Historian kouraaantuntuvien tosiasioiden, hikoilevien, taistelevien sotilaiden, tulisesti taikka lempeästi rakastavain ja himoitsevien miesten ja naisten, lakkaamattoman leivän ja rikkauksien puolesta taistelemisen selitykseksi ei sellaisilla lauseilla kuin "ihmien tullen vapautensa tuntuon," ymmärryksen kehittyminen edistyskulussaan tuntoisuudeksi ja itsetiedoksi — ole mitään merkitystä. Saattavat olla mainioitakin jonkun a priori filosofian lisänä, mutta ne eivät luo valoa vilahdustakaan historian sekavaan moninaisuuteen taikka todellisten miesten ja todellisten naisten historiaan.

Taas toisaalta on historiaa selitetty sekä seurauksena että syynä inhimillisille laitoksille eritoten valtion, kirkon, lainlaadinnan ja perheen, oikeuslaitosten, poliisijärjestyksen y. m. samallaisten laitosten. Mutta nämä ovat vain lapsia ijässä. Muutamia tuhansia vuosia ta-

kaperin ei näistä laitoksista yhtään ollut olemassa. Mitä sanotaan sadoista ja tuhansista aikajaksoista ennen niitä? Ja miten saivat nämät laitokset itse alkunsa?

“Suuri mies” teoria.

Ja taas koska kuitenkin historian todellisena tekijänä ovat ihmiset, jotka toimivat ja vaikuttavat taistelunsa toimiin, ja koska historia pohjaltaan on vain kertomus ihmisten teoista ja koska muutamain ihmisten teot ovat olleet niin ihmeellisiä tällä historian näyttämöllä, niin on vielä eräällä toisella oppisuunnalla tapana selittää koko historia vain seurauksena näitten suurten miesten teoista ja vaikutuksesta. Historian kulun ovat määränneet sellaiset miehet kuin Aleksanterit, Caesarit, Paavit, Lincoln'it y. m.

Nähtävästi on tässä jätetty puhtaitten käsitteiden avara ala ja tultu silminnähtäviin todellisuuksiin, joita enemmän taikka vähemmän samme kokea joka päivä elämässämme. Sillä todellakin, onhan suuri eroitus jokaiselle meistä minkälainen sen valtion rakenne on, jossa elämme, minkämielinen armeija on, miten lait tulkitaan, miten tuomarit ja poliisit täyttävät lakien määräykset, minkälaiset koulut ja kirkkokunnat ovat ja josko me olemme tekemisissä jonkun Alexanderin, Caesarin, Napoleonin taikka jonkun Buchman'in, Lincolnin, Tim Woodruff'in eli Hughes'in kanssa. Nämät asiat eivät ole aave-maisia yleisaatteita. Ne ovat voimaperäisiä todellisuuksia.

Kaikki suuret historialliset teokset kuuluvat jompaankumpaan taikka kumpaankin näistä kahdesta teoriasta. Epäilemättä löydätte niissä kaikissa myöskin viittauksia jumalalliseen johdatukseen ja siveelliseen maailman järjestykseen ja vieläpä ihmisjärjen kehkeytymiseen itseymmärryksen ja vpauden korkeata päämaalia kohti. Mutta useimmassa tapauksessa löydätte sieltä että tapahtumain syyt ovat johdetut valtion valtaan, politiikkaan, lakiin, armeijaan, siihen tahi siihen tarkoitukseen, siihen tahi siihen hullutukseen. Historian tungettelevassa kulussa on jokaisella päähänpistolla, turhuudella, paheella ja hyveellä täysi liikutavapaus — paitsi että niiden suunnan enemmän taikka vähemmän määrää pitkälinen tottumus — mutta sittenkin on jokainen muutos ihmisten käsitteissä ja pyrinöissä ruumistunut suurissa miehissä ja kaikenlaisissa laitoksissa.

Suuremmoiset ja tyydyttävät vaikka nämä teoriat ovatkin, tyydyttävät sentakia että ne käsittelevät oikeita todellisuuksia ja kourantuntuvia totuuksia, niin eivät ne sittenkään ole sitä lopullisesti.

Ajatelkaapa vain niitä lukemattomia ajastaikoja, joissa ihminen on ollut maan päällä. On aivan varmaa, että valtio, perhe, omaisuus ja laki eivät ennen olleet lainkaan sitä mitä me nyt ymmärrämme niillä sanoilla. Meidän valtiolaitoksemme, perhelaitoksemme y. m. ovat niin lapsia ajassa. Mitkä laitokset? Ja mistä nämä laitokset? Ne eivät pudonneet Hegeliläisistä pilvistä eivätkä sinneet siemenettöminä maasta. Eikä mikään käsite taikka totuus vain sen julkaisemisella tule hyväksytyksi ja saa tilaisuutta kehittymiseen. Päinvastoin, laitosten ja käsitteiden on taisteltava olemassaolonsa puolesta yhtä hyvin kuin alhaisimpain sienten ja korkeampain luurankoistenkin.

(Jatk.)

